

– інтернет-шахрайство (шахрайства через платіжні системи та банкомати, шахрайські інтернет-аукціони та електронна торгівля, фітінг, вішинг, фармінг, «нігерійські листи», хайп тощо);

– хабарництво та отримання неправомірної вигоди (комерційний підкуп);

– привласнення активів (готівка в національній та іноземній валютах, цінні папери, золото та інші дорогоцінні метали і камені тощо);

– телефонне шахрайство.

Насамкінець зазначимо, що періодичні соціально-економічні кризи, фінансова неграмотність населення та невпевненість у майбутньому спонукають населення брати на себе підвищені ризики. Однак громадянам варто пам'ятати, що легальних офіційних способів отримання надвисоких захмарних прибутків без реалізації шахрайських схем практично не існує. Тож шахраї продовжують цинічно користуватися фінансовою неграмотністю наших співвітчизників, одвічним людським бажанням легкої наживи та законодавчими прогалинами у системі регулювання фінансового ринку.

Проте хочемо акцентувати, що ані прийняття відповідних нормативно-правових актів, ані будь-які економічні реформи не здатні будуть сповна захистити українців від різного роду шахрайських дій, якщо вони самі не прагнуть убезпечити себе і свої родини від різного роду шахрайських посягань.

Література

1. Чернишов Г. М. До питання про визначення фінансового шахрайства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 26. С. 230-234.
2. Князев С. М. Фінансова піраміда: поняття та криміналістичні ознаки. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2011. №1. С. 30-37.

Юрій Хамига

Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ В УКРАЇНІ

Явище фінансового шахрайства в Україні, на жаль, різнопланове. Може йтися, наприклад, про картельні змови, про надмірні бонусні виплати топ-менеджерам комерційних компаній, які передбачаються або корпоративними документами (статутом організації, рішенням ради директорів), або трудовими договорами, про шахрайські схеми

співробітників організацій (використання інсайдерської інформації, розкрадання і продаж за заниженою ціною власності компанії з утворенням окремої юридичної особи або реєстрацією як ПП і т. д.).

Контроль за виявленням тих чи інших схем фінансового шахрайства в країні здійснюється і на державному рівні, і локально - всередині організацій. У першому випадку мається на увазі перш за все антимонопольне регулювання і контроль, здійснюваний державою за дотриманням відповідного законодавства, а також діяльність правоохоронних органів - прокуратури і слідчих органів. У другому випадку мова йде про роботу внутрішніх відділів компаній: служб безпеки, внутрішнього аудиту та комплаєнса.

Як показує практика, організаціям в залежності від їх забезпеченості відповідними ресурсами необхідно впроваджувати в організацію своїх бізнес-процесів ті чи інші механізми контролю. Експерти рекомендують представникам малого та середнього бізнесу, наприклад, використовувати гарячу лінію, при зверненні через яку повинна гарантуватися анонімність, а також ретельно розробляти локальні нормативні акти і укласти з працівниками угоди про нерозголошення і підписувати згоду на обробку персональних даних.

Серед корпоративних шахраїв 47% є менеджерами середньої ланки, 39% належать до вищого керівного складу та 14% - це молодші менеджери. Компаніям важливо звертати увагу в першу чергу, звичайно, на діяльність топ-менеджменту, але при цьому не забувати про ризики скоєння правопорушень «рядовими» співробітниками.

Експерти відзначають, що шахраї стають винахідливішими в міру розвитку інформаційних технологій і принципів бізнес-управління, тому організаціям варто уважно ставитися до мінімізації ризиків корпоративного шахрайства, зокрема до комплаєнс-контролю.

Ключовими внутрішніми відділами компаній, діяльність яких спрямована на запобігання та виявлення фінансового шахрайства, є служба безпеки, відділи по комплаєнс-контролю та внутрішнього аудиту. Як правило, всі перераховані підрозділи функціонують одночасно тільки в великих компаніях, в той час як в невеликих організаціях може функціонувати, наприклад, один з названих відділів або навіть працювати окремий менеджер, на якого покладаються функції по контролю за дотриманням суб'єктом господарювання і його співробітниками чинного законодавства. Іноді такі функції можуть частково або повністю відводитися юристам або єдиному юристу компанії, а також передаватися на аутсорсинг.

Служби безпеки компаній займаються, як правило, проведенням розслідувань по вже виявленими фактами фінансового шахрайства, перевіркою контрагентів і ситуацій конфлікту інтересів спільно з

комплаєнс-відділами. Департаменти внутрішнього аудиту займаються подальшим контролем, тобто перевіряють підсумкову звітність інших відділів компаній, включаючи відділи по комплаєнс і безпеки. Основними ж напрямками діяльності комплаєнс-контролю є оцінка шахрайських ризиків і розробка заходів по їх мінімізації, моніторинг транзакцій компанії по зонам ризику, попереднє узгодження таких транзакцій, розгляд повідомлень про порушення та проведення розслідувань, спільно зі службою безпеки, вжиття заходів щодо профілактики корпоративного шахрайства, включаючи вироблення корпоративних кодексів етики і т. д.

Можна визначити чотири головних стадії в організації роботи в компаніях в цьому напрямку. Перш за все, необхідно вживати заходів з профілактики фінансового шахрайства. У рамки цього етапу роботи, як правило, включаються:

- створення атмосфери недопущення шахрайства (розробка кодексів ділової поведінки, політик компанії, процедур реагування на порушення);
- фінансовий контроль (багаторівневе візування, заборона на готівковий розрахунок, електронний документообіг);
- встановлення меж повноважень для співробітників;
- обмеження доступу працівників і третіх осіб до інформації;
- визначення зон ризику і введення відповідних контрольних механізмів;
- скринінг кандидатів на посади (анкетування, рекомендації, перевірка по базах даних дійсності паспортів, бази даних судових рішень та ін.).

Другий етап роботи комплаєнс-контролю полягає у виявленні випадків фінансового шахрайства. На даному етапі слід проводити аналіз підозрілої активності співробітників і (або) третіх осіб (наприклад, робота у вихідні, активне лобіювання інтересів будь-якого постачальника, низький відсоток виконання робіт), аналіз наявності у співробітника активів, які не відповідають рівню зарплати, звернень, що надійшли по гарячій лінії, даних з камер відеоспостереження, бесіди з співробітниками, що звільняються.

Третім етапом роботи в разі виявлення факту шахрайства стане безпосередньо проведення внутрішньокорпоративного розслідування. Стадія розслідування може поділятися на дві фази: внутрішню і зовнішню. У першому випадку мова йде про попередню підготовку до розслідування, яка має на увазі збір даних, аналіз отриманої інформації і вибудовування робочої гіпотези, а також про безпосереднє розслідування всередині організації з опитуванням свідків, перевіркою бухгалтерської звітності і т. д. Зовнішня фаза внутрішньокорпоративного розслідування має на увазі подання запитів про надання інформації в держоргани і (або) третім особам, збір доказів при вивченні даних про контрагентів, опитування сторонніх свідків.

Четвертий етап – за результатами розслідування, обов'язково потрібно вживати адекватних заходів. Не можна допускати, щоб робота проводилася «даремно». Проведення розслідування не залишається непоміченим співробітниками в компанії, тому необхідно інформувати колектив про прийняте рішення, в тому числі, щоб уникнути поширення некоректної інформації. Роботодавцю після закінчення розслідування слід:

- прийняти рішення про дисциплінарне стягнення;
- визначитися з питанням про передачу справи до правоохоронних органів;
- прийняти рішення про розголошення результатів розслідування всередині компанії і за її межами;
- визначити необхідність вживання профілактичних заходів.

На нашу думку, заходи комплаєнс-контролю і виявлення випадків корпоративного шахрайства є ефективними. Витрати на забезпечення діяльності відповідних відділів окупаються завдяки тим коштам, які в підсумку вдається зберегти для компанії при запобіганні фінансового шахрайства.

Література

1. Глебов О. А. Актуальные методы противодействия мошенничеству. *Банковское дело*. 2014. №9. С. 74–76.
2. Дейнеко Є. В. Актуальні проблеми реформування системи державного фінансового контролю в Україні. *Технологический аудит и резервы производства*. 2012. №4/2 (6). С. 23-24.
3. Мельник С. С. Сутність фінансового шахрайства в комерційному банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №6. Ч. 2. С. 91–95.
4. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. К.: Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.
5. Шахрайство на фінансовому ринку: практичний посібник з протидії / за ред. В. Феценка. К.: Українське агентство з фінансового розвитку, 2011. 424 с.